Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry
PL 510
00101 Helsinki

LAUSUNTO 3.4.2025

EDUSKUNTA
Maa- ja metsätalousvaliokunta
mmv@eduskunta.fi

Viite: Lausuntopyyntö O 19/2025 vp

**ASIA: HUOLTOVARMUUS RUOANTUOTANNOSSA JA VESIHUOLLOSSA**

MTK kiittää mahdollisuudesta lausua huoltovarmuudesta ruoantuotannossa ja esittää lausuntonaan seuraavaa.

Taloudellisesti maatalouden toimintaympäristö voitaneen kuvailla seuraavanlaisesti: Viljelijätuet ovat nimellisesti laskeneet viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana ja ovat nyt vuosituhannen alun tasolla, jolloin inflaatio on syönyt tämän tuloerän ostovoimaa merkittävästi. Samana aikana viljelijätukien vastikkeellisuus on kasvanut merkittävästi eli tällä hetkellä tukiehtojen täyttäminen aiheuttaa viljelijöille huomattavasti korkeammat kustannukset pienentäen tulovaikutusta verrattuna vuosituhannen vaihteen tilanteeseen. Muuttuvat kustannukset ja erityisesti kiinteät kustannukset nousevat vääjäämättä ajan myötä. Lisäksi kustannukset, erityisesti kiinteät kustannukset, nousevat tuottajahintoja nopeammin. Tällöin viljelijän tulee, edes säilyttääkseen tulotasonsa nimellisesti ennallaan, kehittää tilaa koko ajan parantamalla tuottavuutta. Tuottavuuden parantaminen voi tapahtua esimerkiksi satotasoja ja maidon keskituotosta parantamalla tai tilan pinta-alaa ja eläinmäärää laajentamalla tai korvaamalla työpanosta pääomalla. Yleensä viljelijä pyrkii parempaan lopputulokseen näiden kaikkien keinojen yhdistelmällä. Esimerkiksi maidontuotannossa meijeriin lähetetty maitomäärä on EU-jäsenyyden aikana kasvanut hieman yli 70 000 litrasta vuodessa yli 520 000 litraan tilaa kohden. Maidontuotannon kokonaismäärä on säilynyt lähes ennallaan, vaikka lypsylehmien lukumäärä on vähentynyt yli kolmasosalla. Saavutetaanko tällä kehityksellä sitten taloudellisesti aiempaa parempi lopputulos? Tämä riippuu harjoitetusta politiikasta, tuotantopanosmarkkinoiden ja elintarvikemarkkinoiden toimivuudesta. Maatalouden kannattavuuskehitystä tarkastelemalla voisi todeta, että näin ei ole käynyt. Joku muu taho on kuitannut hyödyn tuottavuuden paranemisesta ja samalla viljelijään kohdistuva hallinnollinen taakka sekä lainsäädännön normitaso ovat kasvaneet merkittävästi. Maatalouden taloudellisen tilanteen kehittyminen on myös nähtävissä maatalouden järjestämättömistä luotoista, joiden määrä on viimeisen kymmenen vuoden aikana kasvanut räjähdysmäisesti vaikuttaen tällä hetkellä koko sektorin rahoituksen saatavuuteen.

Kärjistettynä voisi todeta nykyisen pinta-alatukijärjestelmän suojaavan enemmän omistamista kuin tukevan yrittämistä ja riskinottoa. Osin tästä seurauksena on heikko, jopa surkea kannattavuus erityisesti viljanviljelyssä, dramaattinen kehitys viljelijöiden ikärakenteessa ja heikko kehitys mm. viljasadoissa. Eri ikäluokkia tarkastellessa voidaan todeta ainoastaan yli 60-vuotiaiden viljelijöiden suhteellisen osuuden kasvavan. Voimakkainta kasvu on yli 70-vuotiaiden osalta, joiden suhteellinen osuus kasvaa lähes

prosentin verran vuodessa. Viljelijöiden lukumäärässä kasvua tällä vuosikymmenellä on ollut ikäluokissa 60–64 vuotta ja yli 70-vuotta. Viljelijöistä lähes 12 prosenttia on yli 70-vuotiaita eli lähes kaksi kertaa alle 35-vuotiaiden viljelijöiden määrä.

Laajentavalla tilalla peltoviljelyn yksi keskeisimpiä kustannuseriä lannoitteiden ja energian ohella on pellosta maksettava vuokra. Suomen noin 2,2 milj. hehtaarin peltoalasta jo lähes puolet on vuokrapeltoa. Vaikka EU:n ohjelmakauden vaihtuessa tukien pääomittumista pellon hintaan yritettiin ja myös onnistuttiin vähentämään, niin nykyinen pinta-alatukien erittäin löyhä kytkös aktiiviviljelyyn (ruoan tuottamiseen) ja aktiiviviljelijään ei ole merkittävästi muuttanut tilannetta peltomarkkinoilla. Nuoren, tilaa kehittävän, viljelijän näkökulmasta yritystoiminnan kehittäminen vaikeutuu merkittävästi.

Jos kasvinviljelyssä trendinä on ollut osa-aikaistuminen ja suhteellisen hidas rakennekehitys, niin kotieläintuotannon osalta tilanne on ollut toinen. Rakennekehitys on ollut nopeaa ja harva maatila on pysynyt vauhdissa mukana. Maatalouspolitiikka on myös muuttunut suuntaan, jossa keskimääräistä pienemmällä tilalla ei juurikaan ole mitään taloudellisia etuja. Tavallaan viljelijätukijärjestelmä on tältä osin erittäin liberaali, kun peltoviljelyn osalta se on konservatiivinen. Samalla tuotanto on, osin elintarviketeollisuuden ohjaamana, keskittynyt merkittävästi. Osin rakennekehitykseen on vaikuttanut lainsäädännön vähimmäistason kiristyminen, jolloin pienempien maatilojen taloudellinen tilanne ei ole enää mahdollistanut tarvittavia investointeja. Tällä hetkellä montaa viljelijää huolettaa mm. metsäkatoasetuksen tai ennallistamisasetuksen vaikutukset omaan yritystoimintaan.  Harvalla maatilalla Itä- ja Pohjois-Suomessa on riittävästi peltoa riittävän lähellä tilakeskusta, jotta taloudellisesti kannattavan tuotantoyksikön rakentaminen olisi kannattavaa. Maatalouspolitiikan muuttaminen Itä-Suomen tuotantoa turvaavaksi on myös äärimmäisen vaikeaa, jos kokonaisrahoitus pysyy samanaikaisesti ennallaan tai supistuu. Luonnonoloista ja elintarviketeollisuuden sijainnin takia maatalous Itä- ja Pohjois-Suomessa on taloudellisesta näkökulmasta vahvasti maidon ja naudanlihan tuotantoa, eikä tilanne ole tästä mihinkään muuttumassa.

Kasvinviljelyn ja kotieläintuotannon keskinäisen kannattavuuden suhde on yksi kotieläintilojen tuotannon jatkoon vaikuttava asia. Kuluvalle ohjelmakaudelle tehdyt tukijärjestelmän muutokset lienevät markkinoilla tapahtuneiden muutosten ohella yksi tekijä pienempien kotieläintilojen lopettamisaaltoon erityisesti Itä-Suomessa. Taloudellinen kannustin kotieläintuotannon jatkamiseen suhteessa peltoviljelyyn on pienentynyt aiemmasta, jos tilalla olisi lähitulevaisuudessa edessä merkittäviä investointitarpeita ja/tai tilalla ei ole tiedossa jatkajaa.

Olennainen kysymys ei ehkä ole, miten saadaan useampi nuori jatkamaan maatalouden harjoittamista, sillä kasvinviljelytiloilla tapahtuvat sukupolvenvaihdokset riittävät säilyttämään meidän viljaomavaraisuutemme. Olennaisempaa on, miten saada selvästi nykyistä useampi nuori ryhtymään päätoimiseksi maanviljelijäksi tai harjoittamaan kotieläintuotantoa. Päätoimisella viljelijällä toimeentulo on kiinni maatalouden kannattavuudesta, joten silloin viljelijä on valmis tekemään investointeja ja tilan kehittämistä pitkällä aikajänteellä. EU-jäsenyyden ensimmäisen kymmenen vuoden aikana harjoitettu maatalouspolitiikka oli pitkälti rakennettu tällä tavoin ja monen nyt menestyvä viljelijän ura on alkanut vuosituhannen vaihteen tienoilla. Tuolloin lähtökohta yritystoiminnalle on saattanut olla aika vaatimatonkin silloiseen maatalouden rakenteeseen peilattuna. Yksi tekijä nuorten vähäiseen jatkamishalukkuuteen löytyy myös maatalouspolitiikasta. Kuten jo aiemmin todettiin, nykyinen viljelijätukijärjestelmä suosii pinta-alatukien osalta omistamista yrittämisen sijaan, jolloin toimintaansa jäähdyttelevällä viljelijällä ei ole mitään kannustinta tai pakkoa luopua tuotantoresurssistaan nuoren viljelijän eduksi. Harva nuori viljelijä kuitenkaan aloittaa ns. ”valmiilla” tilalla, joka ei tarvitsisi mitään kehittämistoimia ja toisaalta moni ei välttä-

mättä halua lähteä liikkeelle tilanteesta, jossa oma tahtotila ei näkyisi yrityksen toiminnassa. Jos peltomarkkinoiden staattisuuden takia nuori ei näe maatilalle kehittämismahdollisuuksia, vähentää se luonnollisesti halukkuutta ryhtyä viljelijäksi. Toisaalta, jos maatilalla on jo nuori yrittäjä ja peltomarkkina on staattinen, niin nuoren näkökulmasta aikaa tilanteen muuttumiselle on muutamia vuosia, ehkä enimmillään noin kymmenen vuotta. Tämän jälkeen aika on ajanut tilanteen ohi. Nuori on entinen nuori, riskinottohalua on huomattavasti vähemmän ja mielenkiinto on suuntautunut jonnekin muualle kuin maatalouden kehittämiseen.

Mitä sitten pitäisi tehdä? Kysymys on äärimmäisen vaikea, koska muutokset vaikuttavat viljelijöiden ja ehkä koko elintarvikeketjun käyttäytymiseen. Maatalouspolitiikkaan tulisi palauttaa ainakin ripaus aiempaa dynaamisuutta, joka mahdollisti nuorille toiminnan kehittämisen. Toisaalta luopuville viljelijöille tulisi myös taata kunniallinen poistumistie elinkeinosta. Tuottavuuskehitystä tulisi arvioida myös meidän kokonaispeltoalamme näkökulmasta. Nykyiseen 2,2 milj. hehtaariin mahtuu myös sellaisia peltolohkoja, jotka eivät todennäköisesti missään tulevaisuuden markkinatilanteessa palaa aktiiviviljelyyn. Markkinoiden ja politiikan muutokset ovat myös kytköksissä toisiinsa. Lienee selvää, että viljelijän osuutta elintarvikeketjun rahavirrassa ja neuvotteluasemaa tulee kasvattaa omavaraisuuden säilyttämiseksi. Lainsäädännössä arvioidaan taloudelliset vaikutukset valtiolle, mutta ei lainsäädännön kohteena olevalle yritystoiminalle tai uuden lainsäädännön vaikutuksia suomalaiselle tuotannolle EU:n sisämarkkinoiden näkökulmasta. Meille voidaan tuoda sellaisia sisämarkkinoilla tuotettuja elintarvikkeita, jotka eivät täytä suomalaisen tuotannon peruslainsäädännön tasoa ja me emme pysty tätä estämään. Ala tulee tehdä nuoria houkuttelevaksi ja tässä on oma roolinsa sekä maatalouspolitiikalla että elintarvikemarkkinoiden toimilla.

Viime aikoina julkisuudessa on keskusteltu paljon kauppojen tyhjistä hyllyistä naudan jauhelihan osalta. Tilanne on pitkä kehityskulun tulos ja tuotannon näkökulmasta tilannetta ei enää pystytä muuttamaan. Tuotanto ei ole pitkään aikaan kattanut kotimaista kulutusta ja maatalouspolitiikan resursseilla tuotantoa ei saada käännettyä nousuun. Todennäköisesti ei edes säilytettyä nykytasolla. Kehitystä pahensi entisestään muutaman vuoden takainen erittäin negatiivinen julkinen keskustelu maataloudesta, jonka seuraukset näkyvät nyt tuotannossa. Kysynnän ja tarjonnan tasapaino tulee hakea markkinoilta. Nykyisessä tilanteessa markkinoilta tulevaa rahavirtaa ei vain riitä tarpeeksi ketjun alkupäähän, jotta yritystoiminta olisi kannattavaa ja tuotannon taso pystyttäisiin säilyttämään.

Tässä lausunnossa on keskitytty kotieläintuotannon osalta pitkälti maidontuotantoon ja naudanlihaan, mutta huoltovarmuuden ja erityisesti Itä ja Pohjois-Suomen maataloustuotannon jatkumisen ja ylläpitämisen näkökulmasta näillä tuotantosuunnilla on ratkaiseva rooli yhdessä monialaisten maatilojen kanssa.

Helsingissä 3.4.2025.
MAA- JA METSÄTALOUSTUOTTAJAIN KESKUSLIITTO MTK RY

Juha Lappalainen
tutkimuspäällikkö